

biblio.ugent.be

The UGent Institutional Repository is the electronic archiving and dissemination platform for all UGent research publications. Ghent University has implemented a mandate stipulating that all academic publications of UGent researchers should be deposited and archived in this repository. Except for items where current copyright restrictions apply, these papers are available in Open Access.

This item is the archived peer-reviewed author-version of:

Nico Gunzburg: ik heb een huis: wil U het hebben ?

Cools Marc & Ponsaers Paul

In: 75 Jaar Criminologie aan de Universiteit Gent, 2013, 21-32.

To refer to or to cite this work, please use the citation to the published version:

Cools, M. & Ponsaers, P. (2013). Nico Gunzburg: ik heb een huis: wil U het hebben ?. In Cools, M., Daems, T., De Boeck, A., Decorte, T., De Ruyver, B., Pauwels, L., Persak, N., Ponsaers, P. & Vandeviver, C. (eds.), 75 Jaar Criminologie aan de Universiteit Gent, Antwerpen: Maklu, 21-32.

NICO GUNZBURG: 'IK HEB EEN HUIS, WIL U HET HEBBEN ?'

Marc Cools en Paul Ponsaers

Inleiding

Met deze historische woorden stapte Nico Gunzburg op de rector af toen bleek dat er geen geld was om een Criminologisch Instituut aan de Gentse universiteit op te richten. Hij kocht dan maar zelf een huis en bood het de rector en de universiteit aan (Grignard, 2012, 25). Ook zijn persoonlijke bibliotheek gaf hij in bruikleen aan de universiteit (Florquin, 1973, 219). Deze woorden en daden typeren zijn leven, werk en academische bevoegdheid.

Daar het leven, het werk en de academische verdiensten van Nico Gunzburg ontbreken in het trouwens zeer goede boek - *Gestalten uit het verleden, 32 voorgangers in de strafrechtswetenschap, de strafrechtspleging en de criminologie* (Fijnaut, 1993) - vonden we het als criminologen en "*active participant(s) in the discourse on crime and criminals*" (Becker & Wetzell, 2006, 3), en zeer zeker op dit moment, tijd om bij deze voor de Gentse criminologie markante figuur stil te staan.

Vandaag, naar aanleiding van haar 75-jarig bestaan, is het voor de huidige vakgroep strafrecht en criminologie een belangrijk dag. Een dag die slechts mogelijk werd door het op 19 december 1936 genomen initiatief en voorstel van Nico Gunzburg en Jules Simon om een Instituut voor Criminologie op te richten in de schoot van de faculteit. Op 10 mei 1938 werd de School voor Criminologie officieel opgericht. Nico Gunzburg zat als decaan de eerste vergadering op 22 juni 1938 voor en op 10 november 1938 werd Jules Simon tot voorzitter gekozen. Nico Gunzburg had graag dit voorzitterschap als eerste opgenomen, doch de combinatie met het decanaat liet dit niet toe (Vanhoudt, 1975, 114-115).

Een jong jurist, vóór WO I

Nico Gunzburg wordt op 2 september 1882 te Riga in het toen nog Russische Letland geboren en komt met zijn joodse ouders, Salomon en Malka Gunzburg, zijn broer Isi¹ en zuster Eugénie op driejarige leeftijd in 1885 te Antwerpen aan. De familie is op de vlucht omwille van de in Letland heersende moorddadige antisemitische pogroms. Vader Salman (Salomon of Sylvain) Gunzburg wordt te Antwerpen, in de ruim 8.000 joden tellende handelsmetropool (Grootjans, 1975, 71), graanhandelaar en “*surveillant du déchargement des navires*” (Grignard, 2012, 16). Hij treedt op als vertegenwoordiger van een Russisch graanconcern. Met de hulp van burgemeester Jan van Rijswijck als advocaat verwerft Salman Gunzburg de Belgische nationaliteit (Florquin, 1973, 197). Vader Gunzburg voedt zijn kinderen areligieus op.

Zijn studies doet Nico Gunzburg in het aldaar gevestigde gemeentelijk onderwijs en aan het Koninklijk Atheneum. In het Koninklijk Atheneum Antwerpen wordt de grondslag voor zijn Vlaams liberaal humanisme gelegd (Grootjans, 1975, 8). Hij wordt in grote mate beïnvloed door zijn leraar, de Vlaamsgezinde dichter Pol de Mont. Via hem komt Nico Gunzburg in contact met de strijd die door de Vlaamsgezinden wordt gevoerd voor de herleving en de erkenning van de eigen cultuur. Deze strijd, met de daaraan verbonden gebeurtenissen, maken grote indruk op de toenmalige student (De Clerck, 1978). Al vlug blijkt Nico Gunzburg over een vlotte poëtische pen te beschikken. In zijn scholierentijd publiceert hij reeds gedichten in de *Kunstbode* (Pée, 1975, 46), in *Lucifer*, in *Ulenspieghel*, in *l'Art Moderne* en in de *Vlaamse Gids* (Calewaert, 1996, 77-78; Grignard, 2012, 17). Aan het Antwerps conservatorium is Nico Gunzburg leerling van Peter Benoit en Lodewijk Mortelmans.

De jonge Nico Gunzburg besluit in 1901 om zich in te schrijven aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Université Libre de Bruxelles. Daar loopt hij onder meer college bij Professor Adolphe Prins, en doet hij eerste inzichten op over de verbinding tussen de strafwetenschap, de criminologie en de sociologie. Later zal Gunzburg overigens nog assistent worden van Prins (De Clerck, 1978). Nico Gunzburg sticht in deze periode samen met onder meer de liberale politicus Julius Hoste en Frans van Cauwelaert het “*Algemeen Vlaams Studentenbond*”. Tevens wordt hij voorzitter, na August Vermeylen (Florquin, 1973, 196), van de vereniging “*Geen Taal, Geen Vrijheid*” onder de gekende kernspreuk “*Clauwaert ende Geus*” (Pée, 1975, 47). Op 7 juli 1906 verwerft hij zijn diploma van doctor in de rechten aan de ULB (Victor, 1975, 14-15). Hij schrijft zijn eerste essay *Misdadige en Verwaarloosde Jeugd* (Gunzburg, 1906).

Dadelijk schrijft Nico Gunzburg zich in aan de Brussels balie, met als patroon meester Frick, maar verhuist nog in datzelfde jaar naar Antwerpen om zijn stage verder te zetten bij de

¹ De broer van Nico Gunzburg, Isi Gunzburg, zal later hoogleraar worden aan de Université Libre de Bruxelles. In 1943 zal Isi Gunzburg worden gearresteerd door de nazis en vervolgens verdwijnen.

bekende advocaat Alfred de Gottal, die in 1912 nog stafhouder zal worden. Op korte termijn geniet Nico Gunzburg faam als advocaat. Hij betoont zich tevens een ijverig publicist van wetenschappelijke bijdragen. Bij herhaling aanvaardt hij lezingen te houden over de nieuwe strekkingen op het gebied van de strafwetenschappen, onder meer over de materies van de verantwoordelijkheid en de vrije wil, de verminderde toerekenbaarheid, het voorkomen van de criminaliteit, het gevangeniswezen, e.d.m. (De Clerck, 1978).

Gunzburg blijft ijveren voor de vervlaamsing van de rechtsbedeling, samen met Edward Coremans, Jan Van Rijswyck, Emiel Schiltz, Louis Frank, Frans Van Cauwelaert e.a. Samen richten zij de "*De Bond der Vlaamse Rechtsgeleerden*" op met het oog op het samenbrengen van de studenten van de vier Vlaamse universiteiten. De Bond richt regelmatig rechtskundige congressen in, waarvoor preadviezen worden geschreven betreffende juridische onderwerpen. Nico Gunzburg verleent hieraan bij herhaling zijn medewerking. Hij zet zich vooral in voor de vernederlandsing of de "*Vervlaamsching der Gentse Hoogeschool*". Hij doet dit zelfs in de Franse taal. Zo schrijft hij de brochure "*La flamandisation de l'Université de Gand*" (Florquin, 1973, 209). In 1907 stemt hij ermee in om, samen met Arthur De Vos, het secretariaat van het *Rechtskundig Weekblad* te verzorgen (De Clerck, 1978).

Nico Gunzburg laat zich in toenemende mate inspireren door nieuwe ideeën aangaande het gevangeniswezen en de strafrechtelijke verantwoordelijkheid (Verstraete, 2009, 82). Hij neemt actief deel aan strafrechtscongressen, zoals deze te Washington, die hij bezoekt als assistent van Adolphe Prins in 1910 (Florquin, 1973, 214) en te Parijs in 1911. Hij is evenzeer betrokken in de Vlaamse wetenschappelijke rechtscongressen, om aan te tonen dat het recht ook in de Nederlandse taal kan worden bestudeerd, gedoceerd en gepraktiseerd (Victor, 1975, 18-25).

Gunzburg spreekt in november 1913 de openingsrede uit van de *Vlaamse Conferentie van Antwerpen* (Gunzburg, 1914). Datzelfde jaar wordt hij door het Antwerps stadsbestuur tot lesgever benoemd voor de cursussen "*Grondwettelijk Recht*" en "*Schoolwetgeving*" (Florquin, 1973, 204) aan de beide Normaalscholen (één voor jongens en één voor meisjes) te Antwerpen (Peeters, 1975, 41), een functie die hij tot in 1952 zal blijven vervullen (De Clerck, 1978; Grignard, 2012, 19).

Een Vlaams professor, vóór WO II

Bij het uitbreken van W.O. I neemt Gunzburg als vrijwilliger dienst. Na de val van Antwerpen wijkt hij uit naar het Franse Le Havre, van waaruit hij voor de Belgische regering in ballingschap meerdere diplomatieke missies onderneemt, ondermeer naar London en Den Haag. Hij wordt aangesteld als *attaché de légation* bij het Belgisch gezantschap te Londen (onder Paul Hymans) (Grignard, 2012, 20). Omstreeks oktober 1914 polst Nico Gunzburg de

Borgerhoutse katholieke volksvertegenwoordiger en arts Alfons Van de Perre om in Londen een Vlaams blad te laten verschijnen, als tegengewicht voor de Franstalige, Belgisch-nationalistische kranten *L'indépendance Belge* en *La Métropole* (Saerens, 2000). Naderhand reist Gunzburg door naar te 's-Gravenhage (onder graaf Henri Carton de Wiart), waar hij gelast wordt met de inrichting van de *Intergeallieerde Economische Commissie* (Florquin, 1973, 204-206).

Nico Gunzburg blijft ijveren voor de vervlaamsing van de Gentse Universiteit. Hij is de eerste die achter de schermen initiatief neemt om een *Kommissie ter Vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool* op te richten. Met het oog hierop neemt hij contact met August Vermeyleen, die hij als eerste weet te winnen voor deze zaak, om naderhand andere eminente Vlamingen te betrekken. De commissie steunt het wetsvoorstel (dat dateerde van 1911) van de hand van Louis Franck, Frans Van Cauwelaert en Camille Huysmans, dat erop gericht is het onderwijs in Vlaanderen volledig Nederlandstalig te maken. In 1916, naar aanleiding van de opening van de deels vernederlandste Gentse universiteit wordt Gunzburgs compositie *Oproep! 't Lied der Hoogeschool*, geschreven in 1908 en getoonzet door Jef Van Hoof, opnieuw uit de kast gehaald. Het wordt één van de meest bekende activistische strijdliederen (Saerens, 2000).

Als in 1920 een nieuwe commissie wordt opgericht om de vervlaamsing van de Rijksuniversiteit te Gent te verwezenlijken, maakt Nico Gunzburg deel uit van deze commissie, samen met vooraanstaande Vlamingen als Frans Van Cauwelaert, August Vermeyleen, Dr. Alfons Van de Perre, Prof. Jozef Vercouillie, Camille Huysmans, Alberic Deswarte, Hector Le Bon, Julius Hoste, Edward Pecher en Maurits Sabbe. Gunzburg zelf neemt het secretariaat waar (De Clerck, 1978). Als deze commissie dat jaar een brochure uitgeeft, wordt deze door Gunzburg opgesteld (Callewaert, 1962).

Datzelfde jaar zet Nico Gunzburg een aantal joodse caritatieve instellingen op (Vrije Universiteit Brussel, 2006) en centraliseert deze in de zogenaamde "*Centrale*" of het "*Centraal Beheer voor Joodse Weldadigheid en Maatschappelijk Hulpbetoon*"² (Komkommer, 1975, 77; Ransbeek, 1970, 29). Onder de Centrale ressorteert de *Ezra*³, opgericht naar aanleiding van de pogroms in Oost-Europa. De organisatie houdt zich specifiek met de verdere migratie van vluchtelingen bezig (Saerens, 2000).

² De vzw is een overkoepelend orgaan van alle Joodse sociale, maatschappelijke en liefdadigheidsinstellingen, -organisaties en -verenigingen in het Antwerpse. De vereniging heeft het verlenen van morele en materiële hulp aan de minst begunstigen en noodlijdenden tot doel. De vzw is vandaag nog steeds actief.

³ Hebreeuws voor 'Hulp'.

In 1923 voert toenmalig minister Pierre Nolf uiteindelijk een wet in tot gedeeltelijke vernederlandsing van de Gentse universiteit⁴. Nog datzelfde jaar wordt Nico Gunzburg tot docent benoemd aan de Faculteit van de Rechten te Gent (Delva, 1996, 85). In de nieuwe, vernederlandsde universiteit wordt hem echter de leerstoel strafrecht ontzegd, maar hij doceert "*Burgerlijk Recht*" (Florquin, 1973, 211) en "*Encyclopedie van het Recht*" (Ceriez, 1973, 221). Tevens wordt hij aangesteld aan de Bijzondere Handelsschool voor het vak "*Algemene grondbeginselen van het Recht*" (De Clerck, 1978). In 1927 krijgt hij de opdracht de cursus "*Arbeidsregime in de vergelijkende wetgeving*" te verzorgen in de Licentie Sociale Wetenschappen (De Clerck, 1978). In 1927 publiceert hij het eerste Belgische handboek in huwelijksrecht in het Nederlands (Gunzburg, 1925; Gunzburg, 1927).

Hij wordt in 1929 bevorderd tot buitengewoon hoogleraar met als leeropdracht: het "*Burgerlijk Recht*", de "*Algemene grondbeginselen van het Recht*" (kandidatuur Bestuurswetenschappen Bijzondere Handelsschool), het "*Arbeidsregime in de vergelijkende wetgeving*" en de "*Nijverheidswetgeving*" (Bijzondere Handelsschool) (De Clerck, 1978). In januari 1930 krijgt Gunzburg de bijkomende opdracht om de "*Vergelijkende Schoolwetgeving*" en de "*Wetgeving op de Kinderbescherming*" te doceren aan het Hoger Instituut voor Opvoedkunde, verbonden aan de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte (De Clerck, 1978). Tenslotte wordt hij in 1933 belast in de Faculteit van de Rechten met de cursus "*Nijverheidswetgeving*", die hij reeds in de Bijzondere Handelsschool doceerde. Hij vervult overigens in 1932 de functie van Voorzitter van het Hoger Instituut voor Opvoedkunde⁵.

Vanaf 1934 mag Nico Gunzburg zich gewoon hoogleraar noemen (Langendries & Simon-Van der Meersch, 1992, 183). Gedurende de jaren 1935-1936 fungeert hij als secretaris van de Faculteit van de Rechten en vervult in de periode van 1937 tot 1939 de functie van decaan van deze faculteit. Hij werpt zich in deze periode ook op als journalist, die regelmatig publiceert in *Le Neptune*, *Le Thyrsé* (De Schutter, 1975, 61), *De Vlaamse Gids*, *De Nieuwe Gazet* en *Het Laatste Nieuws* (Grootjans, 1975, 9).

In de dertiger jaren verschijnen de eerste publicaties van de hand van Nico Gunzburg op het domein van de criminologie en het strafrecht (Gunzburg, 1933a; Gunzburg, 1933b; Gunzburg, 1935). In 1936 dienen Nico Gunzburg en Jules Simon een voorstel in, gericht aan de Gentse Rechtsfaculteit, tot oprichting van een "School voor Criminologie". Het voorstel vermeldt: "*Gent den 19de december 1936. De deken Prof. Nico Gunzburg en Prof. Jules Simon hebben den eer de Faculteit voor te stellen een Instituut voor Criminologie in te richten in den schoot*

⁴ In 1930 wordt de universiteit definitief vernederlandsd, als eerste universiteit van België. De eerste rector van de eentalig Nederlandse Universiteit was August Vermeylen (tot 1932).

⁵ In maart 1933 wordt in Antwerpen het *Komiteit tot Verdediging van de Rechten der Joden* (KVRJ) in het leven geroepen, een samenwerkingsverband tussen de belangrijkste joodse organisaties van de stad. Nico Gunzburg vertegenwoordigt er de filantropische vereniging *de Centrale* in (Saerens, 2000).

van de Faculteit. In gemeen overleg hebben zij het ontwerp opgemaakt van het programma en de inrichting waarvan zij bereid zijn de leiding op zich te nemen" (De Clerck, 1978).

Het voorstel en het programma zijn opgesteld na een grondige studie van gelijkaardige instituten verbonden aan buitenlandse universiteiten en deze van Brussel en Leuven. Uit de gedetailleerde inhoud blijkt duidelijk de bedoeling, met name een specialisatie te creëren voor diegenen die nauw betrokken zullen worden bij de problematiek van de criminaliteit, meer bepaald "*de toekomstige magistraten, advocaten, hogere ambtenaren van het Ministerie van Rechtswezen en bestuurders van gevangenis en gestichten van internering*" (De Clerck, 1978). Om het onderwijs zo multidisciplinair mogelijk te maken besluit men niet alleen een beroep te doen op collega's van de Rechtsfaculteit, maar ook op professoren verbonden aan de Faculteiten Geneeskunde en Letteren & Wijsbegeerte.

Na tal van discussies en na goedkeuring en aanvaarding van het ontwerp door de Rechtsfaculteit, wordt de School voor Criminologie door het Koninklijk Besluit van 10 mei 1938 een realiteit (Van Goethem, 1998, 1386-1388)⁶. In de eerste Licentie doceert Nico Gunzburg het vak "*Criminologie*", in de tweede Licentie "*De Beginselen van de Kinderbescherming*" en "*Sociale Criminele Prophylaxe*".

Reeds in 1939 en ook nog in 1940 duikt de naam van Nico Gunzburg op in de toenmalige Belgische antimaçonnieke publicaties. Eigen aan de tijdsgeest, waarin immers het zogenaamde geheime judeo-maçonnieke complot haar hoogdagen kent (Cools, 2012, 14-17), wordt ook hij niet gespaard en bovenal sterk gevisieerd. Met naam en toenaam kan men toen lezen: "*Gunzburg Nico, professeur à l'Université de Gand, avocat, 40, rue des Escrimeurs, Anvers, Marnix van St-Aldegonde*" (Ouwertx, 1939, 50; Ouwertx, 1940, 151).

Een internationale carrière na WO II

In de woorden van Willy Calewaert valt in mei 1940 de duisternis over ons land en dient een vrije geest zoals Nico Gunzburg een werkveld in de vrije wereld te behouden (Calewaert, 1962, 84). Of nog, het hart gebroken verlaat hij have en goed (Calewaert, 1975, 102). Gunzburg vertrekt bij de Duitse inval op 14 mei 1940 naar Frankrijk waar hij op verzoek van de Belgische regering, eerst in Parijs en nadien in Toulouse, de "*Commission Universitaire Belge*" opricht. De samen met Etienne de Greeff gepubliceerde "*La revue Criminologique*" verschijnt slechts éénmalig in deze meimaand (Florquin, 1973, 215).

Getipt over het feit dat Vichy-agenten hem willen aanhouden, vertrekt hij over Spanje, naar Lissabon, waar hij op voorstel van van eerste minister Hubert Pierlot en minister P.H. Spaak

⁶ Dit Koninklijk Besluit leidde tot de oprichting van de School voor Criminologie te Gent en te Luik (B.S. 16 juni 1938).

tot ambassadeur in Rio de Janeiro wordt benoemd (Fischer, 1975, 121; Verstraete, 2009, 25). Hij wordt hoogleraar aan de universiteiten van Rio de Janeiro (Victor, 1975, 34) en Sao Paolo en hij wordt tevens voorzitter van de penitentiaire raad van Brazilië (Calewaert, 1962). De minister Braziliaanse van Justitie Francisco Campos doet een beroep op hem om een nieuw wetboek van strafrecht op te stellen. Bevreesd voor een mogelijke collaboratie van de Brazilianen met de nationaalsocialistische Duitsers, staakt hij de voorbereiding ervan vroegtijdig (Fischer, 1975, 122; Gunzburg, 1941; Campos, 1942).

Gunzburg trekt naar de USA tussen 1941 en 1944. Onder de leiding van Marnix Gijsen wordt hij lid van het *Office of War Information* (O.W.I.) en met *The Voice of America* richt hij zich in het Nederlands elke nacht tot zijn achtergebleven landgenoten (Grignard, 2012, 26). Tevens wordt hij officier aan de *United Relief and Rehabilitation Administration* (U.N.R.R.A.)⁷. Op verzoek van President Roosevelt doceert hij aan de Syracuse University (New-York) het administratief recht van Frankrijk en België en stelt hij een keure op die de leidraad moet vormen voor de komende processen van Neurenberg (Vanhoudt, 1975, 116; Floquin, 1973, 225). Tijdens zijn verblijf in de States onderhoudt hij contact met de talrijke diamantairs in New-York. Hij keert terug naar België in 1945 als officier van de U.N.R.R.A. (Gijsen, 1975, 127) met het manuscript *A democracy in action*, dat nog in New-York zal worden uitgegeven (Gunzburg, 1945).

Nico Gunzburg richt zich op de ontheemde joden (Grignard, 2012, 27) en Polen (Florquin, 1973, 225) tijdens de naoorlogse periode. Hij neemt zijn functies aan de Gentse universiteit weer op en wordt opnieuw advocaat. Hij geeft gastlezingen, in alfabetische orde, aan de universiteiten van: Aix-en-Provence, Amsterdam, Caïro, Groningen, Leiden, Madrid, Nijmegen, Reims, Riga, Toulouse en Utrecht (Calewaert, 1962). Het voorzitterschap van de School voor Criminologie blijft hij vanaf 1946 ononderbroken uitoefenen tot aan zijn emeritaat (Vanhoudt, 1975). In 1952 wordt hij tot het emeritaat toegelaten, doch hij krijgt meteen machtiging om zijn leergangen voor het lopende academiejaar verder te doceren.

Op 71-jarige leeftijd wordt hij, op verzoek van de Unesco (Verstraete, 2009), na een vraag van minister Paul van Zeeland (Grignard, 2012, 28), hoogleraar aan de universiteiten van Djakarta en Djogjakarta (Calewaert, 1962) in het onafhankelijk geworden Indonesië waar hij criminologie doceert (Baeyens, 1975, 133-134) en de hervorming van het gevangeniswezen uitwerkt (Verstraete, 2009). In de drie jaar dat hij daar verblijft richt hij er ook een criminologisch instituut op en reorganiseert hij er de politie (Florquin, 1973, 228).

Bij zijn terugkeer wordt hij opnieuw actief als advocaat te Antwerpen en zet zich in voor de joodse caritatieve instellingen die hij in het verleden reeds oprichtte (Vrije Universiteit

⁷ De United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA) was een internationale commissie die in 1943, tijdens de Tweede Wereldoorlog, werd opgezet om hulp te verlenen aan landen die bevrijd waren.

Brussel, 2006; Dratwa, 1991). Hij schrijft de roman "Ruth" (Gunzburg, 1963). In deze roman brengt hij het verhaal van een Antwerpse joodse familie in de eerste helft van de twintigste eeuw en in het bijzonder dit van Ruth tijdens haar verblijf tussen de joden in Duitsland, België en Nederland (Gunzburg, 1963). Ook de verschrikkingen van het nationaalsocialisme en de wisselwerking tussen het protestantse, het katholieke en het joodse geloof (Grignard, 2012, 29) lopen als een rode draad doorheen dit werk. Dit boek kan ook vandaag nog als een autobiografisch werk worden gezien (Victor, 1975, 37). In datzelfde jaar schrijft Nico Gunzburg een inleiding op het boek van Ephraim Schmidt, *De Geschiedenis van de Joden in Antwerpen* (Schmidt, 1963).

De wetenschappelijke arbeid

De invloed van Adolphe Prins, één van de belangrijkste vertegenwoordigers van de bio-sociologische of eclecticische school, op Nico Gunzburg is onmiskenbaar (De Clerck, 1978). Prins heeft het immers niet enkel over strafrecht, maar over strafrechtswetenschap. Het gaat hem niet om loutere juridische techniek, maar om een veel omvattender studiedomein (Calewaert, 1962, 80). Prins legde in zijn werk "*La défense sociale et les transformations du droit pénal*" (Prins, 1910) de basis voor de nieuwe opvattingen die het oude "schuld-boete" beginsel moest vervangen door "*de bescherming van de maatschappij tegen het misdrijf*". Aldus ontstond een nieuw begrip: "*de staat van gevaarlijkheid van de delinkwent*". Prins ijverde onafgebroken ten voordele van de resocialisering van de dader.

Het is op deze wijze dat Gunzburg, in navolging van Prins, de criminologie en het strafrecht met elkaar zal verbinden in zijn werk. De jurist treedt buiten het recht om de mens te bestuderen, niet langer zoekend naar het "hoe", maar naar het "wat" en het "waarom". Ook met oog voor de empirische realiteit, zoals deze tot uiting komt in de sociologie en de anthropologie. Vanuit het strafrecht evolueert Nico Gunzburg naar het positivisme, om uiteindelijk bij het sociaal verweer uit te komen. Gunzburg is ervan overtuigd dat goede wetten nog niet noodzakelijk een goede samenleving maken, en dat het nodig is om de bestrijding van de criminaliteit gepaard te laten gaan met sociale ingrepen. Het is dan ook logisch dat hij gedurende heel zijn professoraat de nadruk heeft gelegd op de noodwendigheid de criminologie te beoefenen als een multi-disciplinaire wetenschap.

Als een volwaardig socioloog en criminoloog is hij erop uit criminaliteit te bestuderen als *sociaal feit*. Deze opstelling leidt Nico Gunzburg onvermijdelijk naar het vraagstuk van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de dader. Reeds in de openingsrede voor de *Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen* op 22.11.1913, onder de titel "*Gij zult niet oordelen*" poneert Gunzburg deze zienswijze (Gunzburg, 1914). De rede is in feite te begrijpen als een betoog ten voordele van de nieuwe inzichten afkomstig uit het sociaal verweer en omtrent sociale gevaarlijkheid. Gunzburg is van oordeel dat niet de strafcodex een afdoende

bescherming van de samenleving kan bieden. Deze stelling zal hij doorheen gans zijn criminologisch denken blijven verdedigen. Dat is ook de reden waarom hij veel aandacht besteedt aan de problemen van de jeugdcriminaliteit en de abnormalen, aan bedelaars en landlopers. Precies op deze deelterreinen wordt de juridische fictie van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid volgens hem zichtbaar en tastbaar.

Ondanks deze nadrukkelijke sociale bewogenheid voor bepaalde kwetsbare groepen in de samenleving houdt Nico Gunzburg een breed zicht op de noodzaak om het strafrecht als zodanig te hervormen. Hij ijvert voor een progressieve sociale aansprakelijkheid ten nadele van de traditionele juridische individuele verantwoordelijkheid. In *Les transformations récentes du droit pénal interne et international* werkt hij deze zienswijze ten gronde uit. Gunzburg stelt hier duidelijk: “*La responsabilité est une notion de morale; la défense sociale est une notion de droit*” (Gunzburg, 1933, 22). Gunzburg gaat hier in op het fundamentele onderscheid tussen straf- en beveiligingsmaatregel, op het belang van de “onbepaalde beschikking”, op het begrip “sociale gevaarlijkheid”. Calewaert benadrukt: “*Gunzburg kon de brug slagen over hele geslachten juristen en criminologen, van Aldolphe Prins tot Marc Ancel*” (Calewaert, 1962, 84).

Afscheid van Nico Gunzburg

Nico Gunzburg werd meerdere malen letterlijk en figuurlijk in de bloemen gezet, vooral naar aanleiding van zijn 80ste en 90ste verjaardagen. Op 92-jarige leeftijd werd hij ook Grootofficier in de Leopoldsorde en zag er later nog een Liber Amicorum het licht. In dit boek met de voor zichzelf sprekende titel: *Nico Gunzburg*, werden 14 bijdragen opgenomen. Ook de grote zaal van *de Centrale* werd naar hem vernoemd, net als het criminologisch laboratorium aan de universiteit van Jerusalem (Komkommer, 1975, 81). In eigen land werd hij ook voorzitter van het *Wereldcomité van het Graf van de Onbekende Joodse Martelaar* (Maiersdorf, 1975, 144).

Nico Gunzburg overleed te Antwerpen, bijna 102 jaar oud, op 5 maart 1984 (Verstraete, 2009). Hij is begraven op het joodse deel van de Antwerpse begraafplaats *Schoonselhof* te Hoboken. De laatste woorden over Nico Gunzburg zijn van Willy Delva, die deze markante figuur kernachtig samenvat met de woorden: “*Hij was iemand*” (Delva, 1975, 88).

Bibliografie

- Baeyens, H. (1975). Nico Gunzburg in Indonesië, In Peeters, D., *Nico Gunzburg*, Antwerpen: Rockox-Uitgaven.
- Becker, P., Wetzell, R. (2006). *Criminals and Their Scientists. The History of Criminology in International Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Calewaert, W. (1975). De criminoloog, In Peeters, D., *Nico Gunzburg*, Antwerpen: Rockox-Uitgaven.
- Calewaert, W. (1962). Van Vlaming tot wereldburger: Nico Gunzburg 80, In *R.W.*, 2 september 1962.
- Campos F. (1942). *Le nouveau code pénal du Brésil et l'exposé des motifs, Traduction et introduction par Nico Gunzburg*, Rio de Janeiro: Imprensa Nacional.
- Ceriez, M. (1973). Gunzburg, Nico, In *Winkler Prins Encyclopedie van Vlaanderen*, 2, Brussel: Winkler Prins.
- Cools, M. (2012). Vrijmetselarij en criminalisering tijdens het Vichy-regime. Een criminologische benadering van de forces occultes, In *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- De Clerck, K. (1978). *Uit het verleden van de RUG - Veertig jaar School voor Criminologie aan de RUG*, ULombrosiana, Oud-Studenten Criminologie RUG, Archief RUG, nr. 9.
- Delva, W. (1996). Professor Nico Gunzburg, civilist, In *R.W.*, 2 september 1996.
- Delva, W. (1975). De Professor, In Peeters, D., *Nico Gunzburg*, Antwerpen: Rockox-Uitgaven.
- De Schutter, W. (1975). De journalist, In Peeters, D., *Nico Gunzburg*, Antwerpen: Rockox-Uitgaven.
- Dratwa, D. (1991). De villa Johanna te Middelkerke (1901-1964). In *Graningate*, 3.
- Fijnaut, C. (1993). *Gestalten uit het verleden, 32 voorgangers in de strafrechtswetenschap, de strafrechtspleging en de criminologie*, Deurne: Kluwer Rechtswetenschappen België.
- Fischer, E. (1975). Nico Gunzburg in Brazilië, In Peeters, D., *Nico Gunzburg*, Antwerpen: Rockox-Uitgaven.
- Florquin, J. (1973). *Ten huize van ... Prof. Em. Dr. Nico Gunzburg, Generaal Lemanstraat 27, Antwerpen*, Leuven: Davidsfonds.
- Gijzen, M. (1975). Nico Gunzburg in de Verenigde Staten, In Peeters, D., *Nico Gunzburg*, Antwerpen: Rockox-Uitgaven.
- Grignard, R. (2012). *Leven en werk van Nico Gunzburg (1882-1984), Jaarboek Nr. 20*, Antwerpen: Trigonum Coronatum.
- Grootjans, F. (1975). Het boek Nico, In Peeters, D., *Nico Gunzburg*, Antwerpen: Rockox-Uitgaven.
- Gunzburg, N. (1906). *Misdadige en Verwaarloosde Jeugd*, Gent: Huyshauwer en Scheerder.
- Gunzburg, N. (1914). *Gij zult niet oordelen! (Math. VII,I.-Luk.VI,37)*, Openingsrede der Vlaamse Conferentie van Antwerpen, gehouden den 22n November 1913, Antwerpen: Nederlandsche Boekhandel.
- Gunzburg, N. (1925). *De wettelijke bescherming van vrouw en kind*, Brugge: De Centrale Boekhandel.
- Gunzburg, N. (1927). *Het Huwelijkscontract – Rechtsleer en Rechtspraak in België en in Frankrijk*, Brugge: De Centrale Boekhandel.
- Gunzburg, N. (1933a). *Les Transformations récentes du droit pénal interne et international*, Paris : L'Eglantine.
- Gunzburg, N. (1933b). *Le Port d'Armes, Rapport Général Présenté à la Conférence de Madrid*, Bruxelles: Revue de Droit Pénal et de Criminologie.
- Gunzburg, N. (1935). *Endocrinologie en criminologie*, Leuven: Rechtskundig tijdschrift voor België.
- Gunzburg, N. (1941). *La trajectoire du crime : etudes sur le nouveau code penal du Brésil*, Rio de Janeiro: Livraria Jacintho.
- Gunzburg, N. (1945). *A democracy in action - Belgian government and administration*, New York: Belgian government information center.
- Gunzburg, N. (1963). *Het boek Ruth*, Antwerpen: Diogenes.
- Schmidt, Eph. (1963). *Geschiedenis van de Joden in Antwerpen, Met een inleiding van Prof. Dr. Nico Gunzburg*, Antwerpen: S. M. Ontwikkeling.
- Komkommer, J. (1975). Nico Gunzburg en het Jodendom, In Peeters, D., *Nico Gunzburg*, Antwerpen: Rockox-Uitgaven.
- Langendries, E., Simon-Van der Meersch, A-M. (1992), *175 jaar Universiteit Gent – Ghent University 1817-1992*, Gent.

- Maiersdorf, L. (1975). Het Wereldcomité van het Graf van de Onbekende Joodse Martelaar, In Peeters, D., *Nico Gunzburg*, Antwerpen: Rockox-Uitgaven.
- Ouwerx, P. (1939). *Les Cagouleurs démasqués. Répertoire des Francs-Maçons Belges*, Louvain.
- Ouwerx, P. (1940). *Les Précurseurs du Communisme. La Franc-Maçonnerie peinte par elle-même*, Tirlemont.
- Pée, W. (1975). Vlaams dichter en jurist, In Peeters, D., *Nico Gunzburg*, Antwerpen: Rockox-Uitgaven.
- Peeters, J. (1975). Leraar aan de Antwerpse normaalscholen, In Peeters, D., *Nico Gunzburg*, Antwerpen: Rockox-Uitgaven.
- Prins, A. (1910). *La défense sociale et les transformations du droit penal*, Parijs : Mish et Thron.
- Ransbeek, R. (1970). *1920-1970: 50 jaar Centraal Beheer van Joodse Weldadigheid en Maatschappelijk Hulpbetoon*, Antwerpen: Centrale vzw.
- Saerens, L. (2000). Vreemdelingen in een wereldstad: Een geschiedenis van Antwerpen en zijn joodse bevolking (1880-1944), Tielt: Lannoo.
- Schmidt, Eph. (1963). *Geschiedenis van de Joden in Antwerpen, Met een inleiding van Prof. Dr. Nico Gunzburg*, Antwerpen: S. M. Ontwikkeling.
- Van Goethem, H. (1998). Gunzburg, Nico, In R. De Schryver (red.) *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, Tielt.
- Vanhoudt, C.-J. (1975). Nico Gunzburg en de School voor Criminologie bij de Rijksuniversiteit te Gent, In Peeters, D., *Nico Gunzburg*, Antwerpen: Rockox-Uitgaven.
- Verstraete, J. (2009). Het lot van de Joodse advocaten in België. De Antwerpse advocatuur, In Stevens, J., *Advocaten zonder Rechten – Lawuwers without Rights – Avocats sans Droit*, Antwerpen, Orde van Vlaamse Balies – Bundesrechtenwaltskammer – Balie Antwerpen, 17 december 2009.
- Victor, R. (1975). De Advocaat, In Peeters, D., *Nico Gunzburg*, Antwerpen: Rockox-Uitgaven.
- Vrije Universiteit Brussel (2006). *Nico Gunzburg (1882-1984)*, Brussel.